

Søren Kierkegaards altergangstale "Tolderen"

Taler

Søren Kierkegaard
Teolog, filosof og forfatter

Omstændigheder

Denne altergangstale er den anden tale i »Ypperstepræsten« – »Tolderen« – »Synderinden«, tre Taler ved Altergangen om Fredagen fra 1849.

NB: Denne tale er *ikke* blevet holdt, men er tiltænkt altergangen. Kierkegaard holdt tre ud af sine tretten altergangstaler i Vor Frue Kirke (jf. Niels Jørgen Cappelørn: *Forligelsen*, s. 66 (2021)).

Prædikentekst

Lukasevangeliet kapitel 18, vers 13

1

Bøn

Herre Jesus Christus, lad Du Din hellige Aand ret oplyse og overbevise os om vor Synd, saa vi ydmygede, med nedslagent Blik erkjende, at vi staae langt, langt borte, og sukke: Gud vær mig Synder naadig; men da lade Du ved Din Naade ogsaa os vederfares efter Dit Ord om hiin Tolder, der gik op til Templet for at bede: han gik retfærdiggjort hjem til sit Huus.

10 Luc. XVIII, 13. **Og Tolderen stod langt borte , og vilde end ikke opløfte Øinene til Himmelen, men slog sig paa sit Bryst og sagde: Gud vær mig Synder naadig!**

15 A. T., de forelæste hellige Ord ere, som Du veed, af Evangeliet om Pharisæeren og Tolderen: Pharisæeren er Hykleren, der bedrager sig selv og vil bedrage Gud, Tolderen den Oprigtige, hvem Gud retfærdiggjør. Men der gives jo ogsaa en anden Art Hykleri, Hyklere, der ligne Pharisæeren, medens de dog have valgt Tolderen til Forbilledet, Hyklere, der, efter Skriftens Ord om Pharisæeren,
20 »stole paa sig selv, at de ere retfærdige, og foragte Andre«, medens de dog danne deres Skikkelse i Lighed med Tolderen, skinhelligt staae langt borte, ikke som Pharisæeren, der stolt stod for sig selv, skinhelligt slaae Øiet til Jorden, ikke som Pharisæeren, der stolt vendte Blikket mod Himlen, skinhelligt sukke »Gud vær mig Synder naadig«, ikke som Pharisæeren, der stolt takkede Gud, at han var

25 retfærdig – Hyklere, der, som Pharissæren gudsbespottelig sagde i sin Bøn »jeg
takker Dig Gud, at jeg ikke er som denne Tolder«, skinhelligt sige: jeg takker
Dig Gud, at jeg ikke er som denne Pharissæer. Ak ja, vistnok er dette saaledes;
Christendommen kom ind i Verden og lærte Ydmyghed, men ikke Alle lærte
Ydmyghed af Christendommen, Hykleriet lærte at forandre Maske og blev det
30 samme, eller rettere endnu værre. Christendommen kom ind i Verden og lærte,
at Du ikke skal stolt og forfængeligt søge den øverste Plads ved Gjestebud, men
sætte Dig nederst – og snart sad Stolthed og Forfængelighed forfængeligt
nederst tilbords, den samme Stolthed og Forfængelighed, o, nei, ikke den
samme, en endnu værre. Saa kunde man maaskee mene, at det var fornødent at
35 vende dette og næsten alle Evangelierne om, i Betragtning af at Hykleriet og
Stoltheden og Forfængeligheden og det verdslige Sind kan ville vende Forholdet
om. Og hvad skulde saa vel det hjælpe? Det kan dog kun være en sygelig
Skarpsindigheds, en forfængelig Kløgts Mening, at ville være saa kløgtig, at den
ved Kløgt kan forhindre Misbrug. Nei, der er kun Eet, som overvinder og mere
40 end overvinder, fra Først af uendelig har overvundet al Underfundighed,
Evangeliets Eenfold, der eenfoldigt ligesom lader sig bedrage, og dog eenfoldigt
vedbliver at være det Eenfoldige. Og ogsaa dette er det Opbyggelige ved
Evangeliets Eenfold, at det Onde ikke kunde faae Magt over det til at gjøre det
kløgtigt, eller faae Magt over det til at det vilde være kløgtigt. Sandeligen, det
45 Onde har allerede vundet een og en meget betænkelig Seier, naar det har
bevæget Eenfolden til at ville være kløgtig – for at sikkre sig. Thi sikkert, evig
sikkert er kun Eenfolden ved eenfoldigt at lade sig bedrage, hvor klart den end
gjennemskuer Bedraget.

50

Saa lader os da i de foreskrevne korte Øieblikke eenfoldigt betragte Tolderen.
Han er gennem alle Tider blevet fremstillet som Forbilledet for en oprigtig og
gudfrygtig Kirkegjænger. Og dog synes det mig, at han endnu nærmere
55 forholder sig til det at gaae til Alters, han der sagde »Gud vær mig Synder
naadig« – er det ikke som gik han nu op til Alteret! han om hvem der siges »han
gik retfærdiggjort hjem i sit Huus« – er det ikke som gik han nu hjem fra
Alteret!

60 Tolderen *stod langt borte*. Hvad vil det sige? Det vil sige, at staae for sig selv, ene
med sig selv for Gud – saa er Du langt borte, langt borte fra Menneskene, og
langt borte fra Gud, med hvem Du dog er ene; thi i Forholdet til et Menneske er

det saaledes, at naar Du er ene med ham, er Du ham nærmest, naar der ere
65 Andre tilstede, er Du længere borte, men i Forhold til Gud er det saaledes, at
naar der er Flere tilstede, synes det Dig, som er Du Gud nærmere, og først naar
Du bogstavelig er ene med ham, opdager Du, hvor langt borte Du er. O, om Du
end ikke er en saadan Synder som Tolderen, hvem ogsaa den menneskelige
Retfærdighed dømmes skyldig: dersom Du er ene med Dig selv for Gud, saa
70 staaer Du ogsaa langt borte. Saasnart der er Nogen mellem Gud og Dig, skuffes
Du let, som var Du ikke saa langt borte; ja selv om saa var, at Den eller De, der
for Dig ere imellem Gud og Dig, i Dine Tanker ere bedre og fuldkomnere end
Du: Du er dog ikke saa langt borte, som naar Du er ene for Gud. Saasnart der
kommer Nogen mellem Gud og Dig, ligegyldigt enten det er En, Du anseer for
75 fuldkomnere end Dig, eller En, Du anseer for ufuldkomnere, saa faaer Du en
bedragersk Maalestok, den menneskelige Sammenlignings Maalestok. Det er da,
som kunde det dog udmaales, hvor langt Du er borte, og saa er Du ikke langt
borte.

80 Men Pharisæeren, som jo, efter Skriftens Ord, »stod for sig selv,« stod han da
ikke langt borte? Ja, hvis han i Sandhed havde staaet for sig selv, saa havde han
ogsaa staaet langt borte; men han stod ikke i Sandhed for sig. Evangeliet siger,
han stod for sig selv og takkede Gud, »at han ikke var som de andre
Mennesker.« Og naar man har de andre Mennesker med sig, saa staaer man jo
85 ikke for sig selv. Just deri laae Pharisæerens Stolthed, at han stolt brugte de andre
Mennesker til at maale sin Afstand fra dem, at han ikke vilde for Gud slippe
Tanken om de andre Mennesker, men holde denne Tanke fast, for saa stolt at
staae for sig selv – i Modsætning til de andre Mennesker; men det er jo ikke at
staae for sig selv, mindst er det at staae for sig selv for Gud.

90 Tolderen stod langt borte. Sig sin Skyld og Brøde bevidst var det maaskee gjort
lettere for ham ikke at fristes af den Tanke om de andre Mennesker, hvilke han
jo maatte tilstaae vare bedre end han. Dog derom ville vi Intet afgjøre; men vist
er det, han havde glemt alle Andre. Han var ene, ene med Bevidstheden om sin
95 Skyld og Brøde, han havde ganske glemt, at der jo dog ogsaa vare mange andre
Toldere end han, han var som var han den eneste. Han var ikke ene med sin
Skyld lige over for et retfærdigt Menneske, han var ene for Gud: o, det er at være
langt borte. Thi hvad er længere borte fra Skyld og Synd end Guds Hellighed –
og saa, selv en Synder, at være ene med den: er det ikke at være uendelig langt
100 borte!

Og han ville end ikke opløfte Øinene til Himlen, altsaa han slog Øiet ned. Ja, hvad Under vel! O, selv legemligt er der jo i det Uendelige Noget, som
105 overvælder et Menneske, idet hans Øie Intet kan faae at fæste sig paa, man kalder dets Virkning Svimmelhed – saa maa man lukke Øinene: og Den, der, ene med sin Skyld og sin Synd, veed, at hvis han slog Øiet op, seer han Guds Hellighed, intet Andet, han lærer vel at slaae Øiet ned; eller han saae maaskee op og saae Guds Hellighed – og han slog Øiet ned. Han saae ned, saae sin
110 Elendighed; og tungere end Søvn paa den Udmattedes Øielaag, tungere end Dødens Søvn tynger, tyngede Forestillingen om Guds Hellighed hans Øie ned; som den Udmattede, ja som den Døende, saaledes formaaede han ikke at løfte Øiet op.

115 Han vilde end ikke opløfte Øinene til Himlen; men han – der med nedslagent Blik, *indadvendt*, kun *indsaae* sin egen Elendighed – *saae heller ikke til Siden*, som Pharisaeren, der saae »denne Tolder«; thi vi læse jo: han takkede Gud, at han ikke var som denne Tolder. Denne Tolder, ja det er just den Tolder, om hvem vi tale; det er jo de to Mennesker, der gik op til Templet for at bede.
120 Skriften siger ikke: der gik to Mennesker sammen op til Templet for at bede – nu, det havde heller ikke været Selskab for Pharisaeren at gaae op til Templet i Selskab med en Tolder; og i Templet synes de da saa langt som muligt fra at være i Selskab, Pharisaeren staaer for sig selv, Tolderen staaer langt borte: og dog, dog, Pharisaeren saae Tolderen, denne Tolder, men Tolderen – o, vel
125 fortjener Du i udmærket Forstand at kaldes denne Tolder! – Tolderen saae ikke Pharisaeren; da Pharisaeren kom hjem, vidste han godt, at denne Tolder havde været i Kirke, men denne Tolder vidste ikke af, at Pharisaeren havde været i Kirke. Stolt fandt Pharisaeren en Tilfredsstillelse i at see Tolderen; ydmygt saae Tolderen Ingen, heller ikke denne Pharisaer, med nedslagent, med indadvendt
130 Blik var han i Sandhed: for Gud.

Og han slog sig for sit Bryst og sagde: Gud vær mig Synder naadig. O, m. T., naar et Menneske i Ørkenens Eensomhed overfalder af et glubende Dyr, saa kommer det vel af sig selv med Skriget; og naar Du paa den afsides Vei falder mellem
135 Røvere, saa opfinder Skrækken selv Skriget. Saaledes ogsaa med hvad der er uendelig Forfærdeligere. Naar Du er ene; ene paa det Sted, som er eensommere end Ørkenen – thi selv i den eensomste Ørken var det dog muligt at der kunde komme et andet Menneske; ene paa det Sted, som er eensommere end den meest afsides Vei, hvor det dog var muligt, at der kunde komme en Anden; ene i
140 Enkeltheden eller som den Enkelte og lige over for Guds Hellighed: saa kommer

Skriget af sig selv. Og naar Du ene for Guds Hellighed har lært, at det hjælper Dig ikke, om Dit Skrig vilde kalde nogen Anden til Hjælp, at *der*, hvor Du er den Enkelte, der er bogstaveligen ingen Anden end Du, at det er det umuligste af Alt, at *der* kunde være eller komme nogen Anden end Du: saa opfinder 145 Forfærdelsen, som Nød har opfundet Bønnen, den opfinder dette Skrig »Gud vær mig Synder naadig«. Og Skriget, Sukket er saa oprigtigt i Dig – ja, hvorledes skulde det ikke være det! Hvad Hykleri skulde der vel være i, at Den, for hvem Afgrunden aabner sig i Havsnød, at han skriger; selv om han veed, at Stormen 150 spotter hans spæde Stemme, og at Fuglene derude høre ligegyldigt paa ham, han skriger alligevel, i den Grad er Skriget sandt og Sandhed. Saaledes ogsaa med hvad der i en ganske anden Forstand er uendelig Forfærdeligere, Forestillingen om Guds Hellighed, naar man, selv Synder, er ene for den – hvad Hykleri skulde der vel være i dette Skrig: Gud vær mig Synder naadig! Naar blot Faren 155 og Forfærdelsen er virkelig, saa er Skriget altid oprigtigt, dog derhos, Gud være lovet, ei heller forgjeves.

Pharisæeren derimod var ikke i Fare, han stod stolt og tryk, selvtilfreds, af ham hørtes der intet Skrig; hvad vil dette sige? det vil tillige sige noget ganske Andet: 160 han var heller ikke for Gud.

Og nu Slutningen. *Tolderen gik retfærdiggjort hjem i sit Huus.*

Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Thi ogsaa om denne Tolder gjælder det 165 jo dog, hvad Skriften siger om alle Toldere og Syndere, at de holdt sig *nær* til Christum: just ved at staa langt borte holdt han sig nær til Ham, medens Pharisæeren i formastelig Nærgaaenhed stod langt, langt borte. Saaledes vender Billedet sig om. Det begynder med, at Pharisæeren staaer nær, Tolderen langt borte; det ender med at Pharisæeren staaer langt borte, Tolderen nær. – Han gik 170 retfærdiggjort hjem i sit Huus. Thi han slog Øiet ned; men det nedslagne Blik *seer* Gud, og det nedslagne Blik er Hjertets *Opløftelse*. Intet Blik er jo saa skarpsynet som Troens, og dog er Troen, menneskelig talt, blind; thi Fornuft, Forstand er, menneskelig talt, det Seende, men Troen er mod Forstand. Saaledes er det nedslagne Blik seende, og hvad det nedslagne Blik betyder: Ydmygelse, 175 Ydmygelse er Opløftelse. Billedet vender sig atter om, idet de Tvende gaæ hjem fra Templet: Den, der opløftedes, det var Tolderen, dermed endte det; men Pharisæeren, der begyndte med stolt at opløfte sit Øie til Himlen, ham staaer Gud imod, og Guds Modstand er tilintetgjørende Nedtrykkelse. I fordums Tider var det ikke som nu, at den Stjernekyndige opfører den Bygning i Høiden,

fra hvilken han vil iagttage Stjernerne, i fordums Tid grov han ned i Jorden for at finde Stedet til at iagttage Stjernerne: i Forholdet til Gud er der ingen Forandring skeet, skeer der ingen – at opløftes til Gud er kun muligt ved at stige ned; saalidet som Vandet forandrer sin Natur og løber op ad Bjergene, saa lidet
185 kan det lykkes et Menneske at opløfte sig til Gud – ved Stolthed. – Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Thi Selvanklagen er *Retfærdiggjørelsens* Mulighed. Og Tolderen anklagede sig selv. Der var Ingen, der anklagede ham; det var ikke den borgerlige Retfærdighed, der greb ham i Brystet og sagde »Du er en Forbryder«; det var ikke de Mennesker, hvilke han maaskee bedrog, der
190 sloge ham for Brystet og sagde »Du er en Bedrager« – men han slog sig for sit Bryst og sagde: Gud vær mig Synder naadig; han anklagede sig selv, at han var en Synder for Gud. Billedet vender sig atter om. Pharisaeren, der langt fra at anklage sig selv, stolt roste sig selv – idet han gaaer bort, er han anklaget for Gud; han veed ikke af det, men idet han gaaer bort, anklager han sig selv for
195 Gud: Tolderen begyndte med at anklage sig selv. Pharisaeren gaaer hjem med den nye, i strengeste Forstand himmelraabende Synd, med een Synd mere foruden al sin tidligere, som han beholdt: Tolderen gik retfærdiggjort hjem. For Gud »at ville gjøre sig retfærdig«, det er nemlig just at angive sig selv som skyldig; men for Gud »at slaae sig paa sit Bryst, sigende Gud være mig Synder
200 naadig«, det er just at retfærdiggjøre sig, eller det er dog Betingelsen for, at Gud skal erklære Dig retfærdiggjort.

Saaledes med Tolderen. Men nu Du, m. T.! Ligheden tilbyder sig saa nær. Fra at have skriftet gaaer Du til Alteret. Men at skrifte det er just *at staae langt borte*; jo
205 oprigtigere Du skrifter, jo længere borte staaer Du – og desto sandere, at Du saa knæler ved Alteret, da at knæle er som et Sindbillede paa det at staae langt borte, langt borte fra Den, der er i Himlene, fra hvem altsaa Afstanden er den størst mulige, naar Du knælende synker til Jorden – og dog er Du ved Alteret Gud nærmest. – At skrifte det er just *at slaae Øiet ned*, ikke at ville løfte Blikket til
210 Himlen, ikke at ville see nogen Anden; jo oprigtigere Du skrifter, desto mere vil Du slaae Øiet ned, desto mindre vil Du see nogen Anden – og desto sandere, at Du saa knæler ved Alteret, da det at knæle ned er det end stærkere Udtryk for hvad det er at slaae Øiet ned, thi Den, der kun slaaer Øiet ned, staaer dog selv endnu noget opreist – og dog er ved Alteret Dit Hjerte opløftet til Gud. – At
215 skrifte det er just *at slaae sig for sit Bryst*, og, uden at forstyrres for meget af Tanken om de enkelte Synder, at samle Alt, kortest og sandest, i Eet: *Gud vær mig Synder naadig*; jo inderligere Du skrifter, desto mere vil al Din Skriften ende i denne tause Betegnelse, at Du slaaer Dig for Dit Bryst, og i dette Suk:

220 Gud vær mig Synder naadig – og desto sandere, at Du saa knæler ved Alteret, en
Knælende, der udtrykker, at han fordømmende sig selv kun beder om Naade –
og dog er ved Alteret Retfærdiggjørelsen.

Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Og Du, m. T., naar Du fra Alteret
225 vender hjem til dit Huus, da hilser from Deeltagelse Dig med dette Ønske: til
Lykke og Velsignelse, forvisset om, at Du ved Alteret fandt Retfærdiggjørelse, at
Besøget blev Dig til Lykke og Velsignelse. Nu, førend Du gaaer op til Alteret,
det samme Ønske: at det maatte blive Dig til Lykke og Velsignelse. O, det
230 naturlige Menneske finder meest Tilfredsstillelse i at staae opreist: Den, der i
Sandhed lærte Gud at kjende, og ved at lære Gud at kjende lærte sig selv at
kjende, han finder kun Salighed i at falde paa sine Knæ, tilbedende naar han
tænker paa Gud, angergiven naar han tænker paa sig selv. Byd ham hvad Du vil,
han begjerer kun Eet, liig hiin Qvinde, der dog valgte – ikke den bedste Deel, o
235 nei, hvor kan her være Tale om Sammenligning! – nei der, efter Skriftens Ord,
valgte den gode Deel, da hun satte sig ved Frelserens Fødder – han begjerer kun
Eet: at knæle ved Hans Alter.

Kilde

Søren Kierkegaards Skrifter (SKS), bd. 11, s. 261-269. Digitaliseret på Det Kongelige Bibliotek.

240

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Altergangstale, Den Første Slesvigske Krig 1848-1851, Prædiken, Prædikener fra 1800-tallet

245

Relateret

Søren Kierkegaards altergangstale "Ypperstepræsten"
1849

Søren Kierkegaards altergangstale "Synderinden"
1849

URI

250 <https://www.dansketaler.dk/tale/soren-kierkegaards-altergangstale-tolderen>

255